

Niko Ikić

POVIJESNO-EKLEZIJSKI POGLED NA UNIJU U HRVATSKOJ IZ 1611. GODINE – RAST POTEŠKOĆA SJEDINJENJA, SMANJIVANJE CRKVENOG POVJERENJA

Prof. dr. sc. Niko Ikić

Katolički bogoslovni fakultet – Univerzitet u Sarajevu

UDK: [262.3KRIŽEVAČKA][281.961:282][325.54:314.74] [322]

[943.0+943.9]:949.61](497.5)(091) “1611”/[0.000.261.8:0.000.27]

Pregledni članak

Primljeno: 21. siječnja 2019.

Križevačka je eparhija 2011. godine obilježila svoju 400. obljetnicu postojanja. Začeta u Marči kraj Čazme u iznimno složenim povijesno-crkvenim okolnostima vremena i prostora, mukotrpno je proživljavala svoje rođenje i djetinjstvo, izložena jakim vjetrovima osporavanja i negiranja, kako izvana tako i iznutra.

U prvome dijelu ovoga članka kratko se predstavljaju njezine poteškoće pri rađanju početkom 17. st., na odrastanju sredinom i pri preživljavanju krajem istoga stoljeća. Na temelju toga u drugom se dijelu članka pokazuje šira eklezijalna svijest sjedinjenja na firentinskim kriterijima početkom i ona uža temeljena na tridentskim pravnim i eklezijalnim normama na kraju 17. stoljeća.

Glavne riječi: Križevačka (Marčanska) eparhija, jedinstvo Crkve, privilegije (povlastice), svijest razumijevanja jedinstva u 17. st.

Uvod

Križevačka eparhija, kao i svaka druga sjedinjena dijeceza, živi je svjedok i nosioc tih velikih Božjih istina o Hristovoj Crkvi. Ona 350 godina svjedoči o njima svijetu ne samo teoretski, nego i praktički: svojim postojanjem, životom i radom, svojim žrtvama i pregaranjima, koje je morala podnositi bilo s desna od pretjeranih uniformista, bilo s lijeva od pretjeranih autonomista i partikularista.¹

Ove riječi zapisao je 27. križevački vladika mons. Gabrijel Bukatko u *Jubilarnom šematizmu Križevačke eparhije* koji je izdao 1962. godine u povodu 350. obljetnice osnutka eparhije. Pedeset godina kasnije te riječi mogu biti te-

1 *Jubilarni šematizam Križevačke eparhije*, Ordinarijat Križevačke eparhije, Zagreb, 1962., 25 i 27.

meljnica i ove 400. obljetnice njezina postojanja kao i ovog prigodna promišljanja.

U ovom članku ukazuje se na ranije istaknute povijesne poteškoće i žrtve zdesna i slijeva, tj. na poteškoće pretjeranih uniformista i autonomista iznutra te na poteškoće rađanja i rasta Križevačke biskupije u prvome stoljeću svoga postojanja, vezane uz političke prilike i neprilike izvana. Te poteškoće obrađujemo pri zametku i rođenju Križevačke eparhije kao nove crkvene strukture na hrvatskom tlu, dakle na samom početku 17. st. Potom u širem smislu oko sredine istoga stoljeća, do njezina *de facto* degradiranja na vikarijat Zagrebačke biskupije 1671. godine te, pri kraju toga stoljeća, povezano s velikim valom srpskih izbjeglica i njihovim posebnim privilegijima u Monarhiji, koji su omogućili novi snažni val otpora Pečke patrijaršije Križevačkoj eparhiji, koji je u raznim oblicima bio primjetan od samoga početka njezina života. Ovdje se radi o analitičkom, a ne detaljnom povijesnom pogledu poteškoća Križevačke biskupije na čijem primjeru želimo kratko ukazati na vidno eklezijalno udaljšavanje Katoličke Crkve i Pravoslavne Crkve u tijeku 17. stoljeća.

1. Povijesne okolnosti prije rođenja Križevačke eparhije

Za ispravno shvaćanje povijesnih poteškoća iznutra i izvana u kojima se pojavljuje Križevačka eparhija potrebno je uvodno podsjetiti na razvoj i odnose tadašnjih svjetskih velesila s fokusom na hrvatskim zemljama.

1.1. Kratki pogled na razvoj povijesnih prilika prije 1611. god.²

Daleko jedna od druge formirale su se dvije povijesne „ciklone“ na svjetskom povijesnom nebu pri kraju 13. st. Jedna iznad današnje Švicarske, konkretnije iznad grada Aargaua, a druga u svome nukleusu na Dalekom istoku. Počele su se širiti vrtoglavom brzinom i noseći opasan teret u svojim oblacima približavale su se jedna drugoj. U njihovu susretu negdje u oblacima iznad našega neba nije bilo prijateljskog pozdrava, a susret se pretvorio u otvoreni sukob interesa i pretenzija. Oblaci takvih ciklona u najbrutalnijoj su se formi obušili na životne prostore tadašnje Slavonije, Hrvatske, Srbije i Ugarske. Tu su se događali strašni orkani i neviđene pijavice u obliku tornada koji su za sobom ostavljali vidljive tragove spržene zemlje.

Te dvije povijesne „ciklone“ predstavljaju dvije kasnije svjetske velesile koje su kod nas poznate pod kolokvijalnim imenima Habsburgovci i Osmanlije,

2 Riječ je o kratkom pogledu iz dalekog povijesnog kuta na figurativan način.

a koje su odmjeravale svoje snage pretežito na granicama hrvatskih zemalja i na grbačama hrvatskih ljudi. One su stoljećima vodile mnogobrojne male i velike ratove, a granične hrvatske zemlje potpadale bi čas pod jednu, čas pod drugu velesilu.

Dok su se dvije velesile doista strukturalno bitno razlikovale po svome državnom uređenju, temeljnoj civilizaciji, po vjeri, kulturi i sl.,³ dotle ih je obje ujedinjavala jedna želja: trajno podjarmiti hrvatske granične zemlje pod svoju kontrolu. Tako je granica bila zapravo opustošen međuprostor ili koridor, bila je tekuća ili, u slobodnom žargonu kazano, bila je „špancirajuća“. Osmanlije su rado „šetali“ hrvatskim zemljama i „oslobađali“ hrvatske ljude njihovih imanja i teškom mukom stečenih plodova. S druge strane, Habsburgovci su pod krinkom obrane zemlje također širili svoje interese.

Dugotrajno ratovanje prisililo je Habsburgovce u Beču na konkretniju i efikasniju reorganizaciju obrane protiv Osmanlija koju konačno dogovaraju u Brucku na Muri 1578. godine. Dokument je poznat pod naslovom *Brucker Libell* (optužnica, pamflet, pogrđni spis). Čini se da se u toj reorganizaciji krije nukleus Vojne krajine, kojom za hrvatske staleže počinje još gore nevrijeme. Vrhovno zapovjedništvo na hrvatskom prostoru dobio je nadvojvoda Karlo, ujak cara Rudolfa II. Njime započinje sužavanje hrvatskih prava,⁴ a Vojna krajina postaje trn u oku hrvatskih staleža i velikaša. Hrvatske zemlje sada imaju tri stvarna vladara: od 1527. god. bečkoga cara; predstavnika ugarskih zemalja Ernsta, careva brata, i konačno nadvojvodu Karla kao moćnog pokrajinskog vladara, koji osniva dva vojna uporišta: Karlovac kao potpuno novu tvrđavu i naselje te Varaždin na sjeverozapadu.

U opustošene međugranične pojase vojna je uprava počela naseljavati prognanike i izbjeglice, kao i one kršćane koje su Osmanlije doveli sa sobom iz unutrašnjosti, koji su za njih radili kako bi se prehranjivali i mogli ratovati. Previsoki i neizdrživi porezni nameti, pravi egzistencijalni strah,⁵ velike hrvatske pobjede nad Osmanlijama, npr. kod Siska 1593. te 1596. god. kod Klisa i

3 Svjetske su se sile razlikovale po svome državnom uređenju, temeljnoj civilizaciji, po vjeri, kulturi i sl. Jedna je osvajala više ratnom metodom spržene zemlje, a druga profinjeno ženeći kćeri drugih kraljeva. Tako je za Austriju nastalo poznato načelo: *Bella gerant alii, tu, felix Austria, nube; nam quae Mars allias dat, tibi regna Venus*, što u slobodnom prijevodu znači: drugi neka vode ratove, ti se, sretna Austrijo, ženi jer što drugima Mars podari, tebi će kraljica Venera. Tako se Habsburgovac car Ferdinand I., oženivši Anu, kćer ugarsko-hrvatskoga kralja Ludovika II., uz opću opasnost od Turaka domogao i hrvatsko-slavonskih zemalja izborom na Cetinskome saboru 1526./1527. godine.

4 To priznaje i srpski crkveni povjesničar Aleksa IVIĆ, *Seoba naroda u Hrvatsku i Slavoniju*, Sremski Karlovci, Srpska manastirska štamparija, 1909., 6.

5 Dušan KAŠIĆ navodi primjer da su neki u okolici Križevaca gradili svoje kolibe na hrastovima kako bi mogli spavati malo mirnije. Usp. ISTI, u: Srbi i pravoslavlje u Slavoniji i sjevernoj Hrvatskoj, Savez udruženja pravoslavnog sveštenstva SR Hrvatske, Zagreb, 1969., 28.

Petrinje, bili su za kršćane mahom pravoslavne tradicije s osmanskoga područja dovoljan razlog za seljenje na hrvatsku stranu. Tako su pridošlice postale razlogom društvenih, demografskih, a kasnije i crkvenih promjena na nekim područjima Hrvatske.

1.2. U povijesnom trokutu različitih interesa

U procesu naseljavanja na hrvatski teritorij nastao je trokut triju interesa koji su za našu temu posebno važni. Habsburgovci su željeli oslabiti osmanlijske snage i riješiti se organiziranih pljački s osmanske strane. Njihov interes mogao bi se vojno-politički sažeti: *sve za obranu*. Izbjeglice i prognani, koji su bili dobri graničari i ratnici, s vremenom su shvatili svoju vrijednost kako u očima Osmanlija tako i Habsburgovaca. Na hrvatskom prostoru njima se nude veći privilegiji i bolji socijalni status od onoga koji su imali u Osmanskom Carstvu, to praktično za njih znači lakši život. Njihov bismo interes mogli egzistencijalno sažeti: *sve za bolji život*. To će pak ići na štetu starih prava hrvatskih staleža. Njih se ni ne pita, a na njihova se područja dovode strane trupe i kršćani mahom istočne tradicije te uvode posebni porezi koji idu generalima, dok se prebjezima daju posebne i veće povlastice. Time se na hrvatskom teritoriju počeo stvarati nukleus upravne jedinice koja nije pod kontrolom hrvatskih staleža. Rađao se novi pravni *corpus separatum* na hrvatskoj zemlji. Valja naglasiti da staleži nisu bili protiv obrane zemlje, što je bio i njihov interes, niti su bili protiv istočnih kršćana već prije svega protiv nelegalna naseljavanja na hrvatski teritorij i stvaranja nove pravne tvorevine na štetu hrvatskih prava. Habsburški generali te su prostore neutemeljeno proglašavali pravno *herrenlos* (bezvlasničkom, ničijom zemljom). Tako su pravi vlasnici (*domini terrestres*), tj. hrvatski staleži, gubili svoja vlasnička prava ne od turskih paša nego od habsburških generala, a njihov se bijes najjasnije očitovao upravo na jadnim useljenicima. U takvim okolnostima prebjeci pak nisu rado htjeli pod hrvatsku kontrolu, budući da su osjetili snažnu zaštitu habsburške vojne uprave.⁶

Pridošlice su prvenstveno dolazili iz Bosne i mahom su bili pravoslavne tradicije, ali ne isključivo. Za njih povjesničar Valvasor (Johann Weichard Frye-herr) iz druge polovice 17. st. omalovažavajuće kaže da su dobri vojnici iz barbarskih naroda, grubi i divlji, nedisciplinirani, koji vole tuđu imovinu i koji

6 Više Zlatko KUDELIĆ, *Marčanska biskupija. Habsburgovci, pravoslavlje i crkvena unija u Hrvatsko-slavonskoj vojnoj krajini (1611. – 1755.)*, Hrvatski povijesni institut, Zagreb, 2007., 191-217. Vidi također od istog autora, *Marčansko-svidnička biskupija tijekom Bečkog rata*, u: *Croatia Christina Periodica* 50 (2002.) 51-74.

bez pljačke i ubijanja ne mogu dugo živjeti.⁷ Te pridošlice povijesni izvori različito nazivaju: Vlasi, Valahi, Uskoci, Prebjezi, Rasciani (mahom u Ugarskoj) i dr.⁸ Prema kasnijem križevačkom vladiki Janku Šimraku, kršćana istočnog obreda bilo je oko 60 tisuća,⁹ što se doista čini prevelikim i spornim brojem, a što nije u primarnom fokusu ovog rada. U crkvenom smislu najvjerojatnije prebjezi nisu bili potpuno organizirani. Spomenuti *Šematizam* navodi da je s mitropolitom Gavrilom došlo 70 monaha. Dušan Kašić dodaje da su došli iz samostana Rmanj kod Bihaća. U Lopašićevoj zbirci u Akademijinu arhivu nalaze se dokumenti habsburških generala koji svjedoče o tome da je potkraj 16. stoljeća, u jesen 1595. godine, na njihovo područje došao episkop Vasilije, o kome se dalje malo zna. Povijesni podatci uz ova imena različito se navode i još različitije interpretiraju. Zaključno se može konstatirati kako se velika većina autora slaže u tome da na početku 17. stoljeća u Hrvatskoj i Slavoniji nije bilo organizirane crkvene strukture pravoslavnih vjernika.¹⁰

2. Nastajanje novih crkvenih struktura

2.1. Rađanje nove eparhije carskim rezom – početak 17. st.

Općenito, a posebice u istočno-crkvenoj tradiciji, samostani su pravi izvor vjerskog i duhovnog života. Na hrvatskim područjima ubrzo su osnovani samostani u Gomirju 1602., u Marči 1609. u napuštenom samostanu Svih svetih i u Lepavini 1636. god.¹¹ U njima se pojavljuju kako pobornici tako i protivnici crkvenoga sjedinjenja. Ipak, kao prve inicijatore unije valja spomenuti župnika vojnih habsburških trupa iz Ivanić-Grada kanonika Martina Dubravića ili Dobrovića (? – 1621.), za kojega se pretpostavlja da je podrijetlom istočnog obreda i školovan u Grazu, te zagrebačkog biskupa Petra Domitrovića (1611. – 1628.). Ne zna se točno kada su kontakti u procesu sjedinjenja uspostavljeni i kada su pregovori započeli. Iz dopisa župnika Dubravića biskupu Domitroviću od 25. ožujka 1611. može se zaključiti da je Domitrović doseljenicima već prije pisanim putem ponudio uniju, o čemu su se izbjegli dogovarali i preko

7 Valvasor je napisao djelo *Die Ehre des Herzogtums Krain*, Wien, 1689. Njegovu bogatu knjižnicu otkupio je 1690. god. zagrebački biskup Aleksandar Ignacije Mikulić, što je temelj današnjoj knjižnici Zagrebačke nadbiskupije. Ovdje citirano prema Johann Heinrich SCHWICKER, *Zur Geschichte der kirchlichen Union in der kroatischen Militärgrenze*, Wien, 1874., 5.

8 Usp. Niko IKIĆ, *Der Begriff „Union“ im Entstehungsprozeß der unierten Diözese von Marča (Križevci)*, EOS-Verlag, St. Ottilien, 1989., 35.

9 Usp. Janko ŠIMRAK, *Povijest marčansko-svidničke eparhije i crkvene unije u Jugoslavenskim zemljama*, u: *Bogoslovska smotra*, 12 (1924.) 2, 176. Taj podatak Šimrak preuzima od Theinera, *Vetera monumenta Slavorum Meridionalium*, II., 116.

10 Usp. *Jubilarni šematizam Križevačke eparhije*, 28. Isto tvrdi i Dušan KAŠIĆ, *Srbi i pravoslavlje*, 45.

11 Usp. Radoslav GRUJIĆ, *Marčanska unija*, u: *Crkva-kalendar SPP*, Beograd, 1939., 52-57.

Dubravića kao posrednika odgovorili biskupu. Sadržaj pisma potvrđuje da oni nemaju ništa protiv unije, ali uz znanje nadvojvode Ferdinanda. Biskup Domitrović to je ozbiljno shvatio i pisao nadvojvodi Ferdinandu, koji je 10. siječnja 1612. drugi put odgovorio.¹²

Važno je uočiti da se nisu postavljali nikakvi vjerski dogmatsko-pravni uvjeti, osim zadržavanja prava na svoj obred, nego dominiraju političko-socijalni interesi.¹³ Također je značajno da se u pitanja crkvene unije od početka, sukladno vremenu, snažno uključivalo državne strukture. Na strani izbjeglih središnji je lik monah Simeon Vratanja, koji je najvjerojatnije 4 godine prije unije postao episkopom u mađarskom Györu po rukama episkopa Kosme Morfusa iz Korinta.¹⁴ Simeon je u dosta nepoznatim i kanonski upitnim okolnostima postao *primum Vallachorum episcopus*, kako proizlazi iz pisma zagrebačkog biskupa Petra Petretića, koje donosi Šimrak.¹⁵ Zanimljivo je da je episkop Simeon tek dvije godine kasnije dobio potvrdu biskupskoga dostojanstva iz Peći. Već u jesen 1611. episkop Simeon i kanonik Dubravić dobili su u Rimu preporuku pape Pavla V. za nadvojvodu Ferdinanda. Simeon je 21. studenog 1611. dobio Papino priznanje i bio je vjerojatno ređen *sub conditione* u Rimu,¹⁶ a Marča je postala istinsko rezidencijalno mjesto novoga biskupa. S državne je strane nadvojvoda Ferdinand sve potvrdio 10. siječnja 1612. U svojim se pravima episkopa Simeona izjednačuje s katoličkim biskupima. Crkveno i državno Simeon je prvi marčanski vladika. Pri tome je važno spomenuti da papinski dokument osnivanja i Ferdinandovo pismo uključuju uskoke Žumberka u Marčansku biskupiju.¹⁷ Ipak posebnu zaslugu u procesu sjedinjenja u Žumberku

12 Usp. Niko IKIĆ, *Der Begriff „Union“ im Entstehungsprozeß*, 156-158. Usp. prvo pismo na str. 330.

13 Usp. Niko IKIĆ, *Der Begriff „Union“ im Entstehungsprozeß*, 153-155 i 328-329.

14 Tko je bio metropolit Kosma? Nikolaus Nilles tvrdi da je Kosma bio katolički biskup sa zamrlom titulom katoličkog biskupa Korinta, usp. *Symbolae ad illustrandam historiam ecclesiae orientalis in terris corronae S. Stephani*, Innsbruck, 1885. Šimrak pak tvrdi da pečki patrijarh ne bi priznao ređenje od strane katoličkog biskupa. To uvjerenje čini se utemeljenim tek pri kraju 17. stoljeća, ali na njegovu početku bilo je još moguće budući da tridentska načela još nisu bila posvuda prodrli u praksu. Kao dokaz neka bude spomenuto da je carigradski patrijarh sredinom 17. st. imenovao katoličkog svećenika Pantelejmona Ligaridisa za propovjednika u Carigradu, kojega je jeruzalemski patrijarh imenovao za biskupa Gaze priznajući njegovo svećeničko ređenje iz Rima. Kad je Kosma u pitanju, ipak prevladava mišljenje da je bio pravoslavni biskup. Usp. Niko IKIĆ, *Der Begriff „Union“ im Entstehungsprozeß*, 137-144, usp. Janko ŠIMRAK, *Povijest marčansko-svidničke eparhije*, 183-184.

15 Usp. Janko ŠIMRAK, *Povijest marčansko-svidničke eparhije*, 183, i dodatak 50. na str. 4.

16 Iako su okolnosti ređenja vrlo nejasne, ipak je ponovno ređenje vrlo upitno a ipak vrlo vjerojatno. Dokumenti iz Rima ne spominju ga. Prvi put spominje ga zagrebački biskup Domitrović 1626. godine. Drugi je dokument pismo bečkoga nuncija Mattheija Propagandija iz 1642. god. u kojemu se spominje ređenje *sub conditione* od strane kardinala Bellarimina. Ovi dokumenti očito svjedoče o promjeni klime naspram procesa sjedinjenja.

17 Usp. Niko IKIĆ, *Der Begriff „Union“ im Entstehungsprozeß*, 332-336.

imat će rutenski monah Sv. Bazilija Metod Terlecki i ljubljanski biskup Toma Hren (Chrön) koji se zalagao za odgoj domaćega klera.¹⁸

Ovaj crkveno-povijesni događaj sjedinjenja u Hrvatskoj 1611. god. zbio se, kako smo vidjeli, u sklopu vrlo nepovoljnih okolnosti uz napetosti između hrvatskih staleža i bečkih generala. Svoju političku nemoć naspram Habsburgovaca staleži su često iskaljivali na prebjezima. Privilegije generala, npr. da izbjeglice domaćim staležima ne plaćaju poreze, staleži su malo poštivali. Tako je primarno iz političkih razloga nastalo vrlo mučno i napeto stanje koje se snažno odražavalo na crkvene odnose prema sjedinjenima. Ipak je zagrebački biskup Petar Domitrović regulirao pravne odnose i 1618. god. potpisao darovnicu u korist samostana Marča, uz nadoknadu od 12 oka voska, na temelju čega će kasniji zagrebački biskupi Benedikt Vinković (1637.-1642.) i Petar Petretić (1648.-1667.) zastupati tezu o Marčanskome vikarijatu.¹⁹ Domitrovićeva darovnica poslužila je Simeonu da 1628. godine pravno regulira nastanjivanje na posjedu Marča, pri čemu spominje da su došli iz Turske. Još je važnije da u pismu spominje priznavanje zagrebačkog biskupa i rimskoga pape kao *vikara apostola Petra*.²⁰

Spomenute zagrebačke biskupe Vinkovića i Petretića ne treba gledati kao dokazane protivnike unije, štoviše, nastojali su pravno utvrditi sjedinjenje, ali onako kako su ga tada shvaćali. Oni su išli za pravnim sređivanjem neriješenih jurisdikcijskih pitanja na području svoje biskupije, što je bilo korektno. Polazili su od starog načela da na teritoriju jedne biskupije pravno ne mogu biti dva ordinarija. Vinković se više puta žalio u Rim i Beč da su mu biskupijski prihodi smanjeni zbog složenih ratnih razloga, a među njima i zbog nelegalna osnivanja nove biskupije na teritoriju Zagrebačke biskupije bez znanja zagrebačkih biskupa, što je umanjivalo kako njegovu tako i rimsku jurisdikciju.²¹ Dakle, Vinkovićeve borbe za vlastita prava posve je razumljiva, pogotovo kad se ima u vidu određeno dvojbeno djelovanje biskupa Maksima Predojevića, ali na drugoj je strani neosporno da takvo Vinkovićevo djelovanje u tom trenutku nije značilo vjetar u leđa procesu sjedinjenja u Hrvatskoj, kao što je bilo npr. djelovanje biskupa Domitrovića u sličnim okolnostima, koji je potpomagao sjedinjenje usprkos neusuglašenim jurisdikcijskim pitanjima. U sličnom okviru valja razumjeti nastojanje biskupa Petretića u vrijeme upražnjene stolice da za marčanskoga biskupa ne dođe Gabrijel Mijakić. Za Petretića Mijakić nije bio pravi *istočni katolik*, a jedan od dokaza jest da je održavao veze s patrijarhom

18 Usp. Janko ŠIMRAK, *Povijest marčansko-svidničke eparhije*, 299-301.

19 Usp. Janko ŠIMRAK, *Povijest marčansko-svidničke eparhije*, 294.

20 Usp. Jovan RADONIĆ, *Rimska kurija i jugoslavenske zemlje od 16 – 19. veka*, Beograd, 1950., 106-107.

21 Usp. Zlatko KUDELIĆ, *Marčanska biskupija*, 219-258.

u Peći. Ima elemenata i za tvrdnju kako je Petretić zastupao tezu da „vlašku biskupiju“ treba ukinuti, a ako se ipak imenuje novi biskup, da svakako bude vikar zagrebačkog biskupa.²²

Kako Simeonov početak tako i njegov kraj ostaje u povijesnoj magli. Vjerojatno zbog silnih pritužbi koje su s raznih strana pristizale u Rim i Beč, kako od hrvatskih staleža, jer se zalagao za privilegije svoje etničke skupine koje je konačno dobio ugovorom u Regensburgu 1630. god., tako i od habsburških generala, jer su ga smatrali *šizmatikom*, car ga je smijenio. Car Ferdinand II. imenovao je 8. svibnja 1630. god. u Požunu (Bratislava) Maksima Predojevića novim marčanskim biskupom, najvjerojatnije na preporuku varaždinskih generala. No, prema Aleksi Iviću, *Propaganda* spominje Simeona još 13. lipnja 1633. god. To bi moglo značiti dvoje: da je još živ i da je morao abdicirati. Većina autora smatra da je on ipak umro najvjerojatnije 1632. god.²³

Proces sjedinjenja još nije bio potpuno zaživio kad je imenovan Maksim Predojević kao drugi vladika Križevačke eparhije. Maksim je od cara dobio titulu *episcopatus Vretanniensis*. Od strane pape Urbana VIII. trebao je biti potvrđen i posvećen.²⁴ U Rimu se pak nije pojavio sve do 1634. godine. Nastala je nejasna situacija. Čudno je da je Rim ponovno počeo tražiti nasljednika pokojnom vladiki Simeonu. U kombinaciji su bili prvo Albert Rendić i Metod Terlecki. Kasnije se pojavljivao i treći kandidat, mladi rutenski monah Nikefor, o kojemu je čak bilo konkretnih pregovora i s bečkim carem, ali je sudbina drugačije odlučila. Ovo zvuči prilično čudnovato ako se zna da je car još 1630. potpisao bulu imenovanja te da je Maksim prije skoro četiri godine položio ispovijest vjere pred bečkim nuncijem Pallotijem. General Schwarzenberg podsjetio je cara na bulu imenovanja, a bečka je Nuncijatura ipak dostavila Predojevićevo carsko imenovanje Rimu.²⁵

Zaključno, uz rađanje nove dijeceze na hrvatskome tlu početkom 17. st. još je uvijek bila moguća kakva-takva crkvena dvostruka lojalnost kako rimskom biskupu tako i pečkom patrijarhu, a očigledno je sredinom 17. st. formiran novi pravni i eklezijalni pogled na uniju s novim kriterijima sjedinjenja koji su bili razlogom da se marčanske biskupe nastoji učiniti vikarima zagrebačkih biskupa. Kako god netko ovakve poteze danas branio i tumačio u svjetlu tadašnjih

22 Usp. Zlatko KUDELIC, *Marčanska biskupija*, 301-305. Više o djelovanju biskupa Petra Petretića vidi *Isto*, 269-291.

23 Usp. Aleksa IVIĆ, *Iz istorije Srba u Ugarskoj*, Zagreb, 1914., 5. Isto kod Dušana KAŠIĆA, *Srbi i pravoslavlje*, 48. Na temelju iskaza zagrebačkog svećenika Ivana Dalmate, koji je pisao Propagandi, Šimrak zaključuje da je Simeon abdicirao zbog bolesti i starosti. Usp. Janko ŠIMRAK, *De relationibus Slavorum Meridionalium cum Sancta Sede Apostolica saeculis XVII. et XVIII.*, Zagreb, 1926., 92-93.

24 Usp. Niko IKIĆ, *Der Begriff „Union“ im Entstehungsprozeß*, 351.

25 Usp. Janko ŠIMRAK, *Povijest marčansko-svidničke eparhije*, 306.

povijesnih okolnosti i crkvenih normi, oni nedvojbeno svjedoče o stalnim poteškoćama u procesu sjedinjenja kako izvana tako, sredinom 17. st., sve jače i iznutra. Dok su na početku bili u praksi širi firentinski kriteriji, dotle se na kraju 17. st. ravnalo isključivo po tridentskim pravnim i eklezijalnim paragrafima u procesu sjedinjenja. Ovu promjenu moramo detaljnije predstaviti.

2.2. Unija – kamen spoticanja – šira sredina 17. st.

Izvjesni papinski interesi Rima i carskoga Beča imali su negativne posljedice na marčansku uniju. Očito su se Rim i Beč borili za prevlast u procesu imenovanja biskupa. Izvjesno je da Beč nije prihvatao biskupsko imenovanje Eurika Pastroiera za beogradsko-smederevskog biskupa iz Rima 2. travnja 1630. Vjerojatno pak Rim zauzvrat nije akceptirao bečko imenovanje Maksima od 8. svibnja 1630. Sve je to išlo na štetu procesa sjedinjenja u Hrvatskoj. U tom kaosu javio se još neki svećenik Ivan Dalmata dopisom od 8. kolovoza 1633. viješću da je Simeon još na životu, ali da je abdicirao zbog bolesti i starosti, te da je Maksim od strane cara imenovan za novoga biskupa i potvrđen od pečkog patrijarha, i da želi doći u Rim, ali ne zbog primata i unije nego zbog 500 dukata godišnje plaće. Dalmata vrlo ružno predstavlja Maksima kao običnog turskog bandita koji je ubio 15 ljudi svojom rukom.²⁶ Ranije izneseni povijesni pogled svjedoči o tome da je početkom tridesetih godina 17. st. jednostavno nastala crkveno-državna borba za prevlast koja je imala negativne posljedice u procesu sjedinjenja u Hrvatskoj.

U sličnom okviru valja spomenuti vrlo napete odnose vladike Maksima Predojevića prema zaslužnom zagrebačkom biskupu Benediktu Vinkoviću. Oni su se već sukobljavali kao delegati na suprotnim stranama u sporu oko civilnih pitanja. Vinković je bio delegat hrvatskih staleža, a Predojević prebjeglih pridošlica oko plaćanja poreza hrvatskim staležima. U takvom duhu Vinković je ocrnjivao Maksima jednako u Beču kao i Rimu. Uz to, nastojao je pravno srozati marčanskoga biskupa na razinu vikara Zagrebačke biskupije, što će se doista konačno dogoditi s vladikom Pavlom Zorčićem 1671. godine, kada je iz Rima dobio titulu *platenensis*, a iz Beča *svidnicensis*.²⁷

26 Usp. Niko IKIĆ, *Der Begriff „Union“ im Entstehungsprozeß*, 74.

27 Titulu *platenensis* mnogi autori različito tumače. Radi se najvjerojatnije o zamrljoj biskupiji Platea u Beociji. Titule zamrljih biskupija (*in partibus*) obično se daju pomoćnim i naslovnim biskupima. Neki misle da titula ima veze s imenom mađarskoga jezera Balaton koje se na njemačkom jezike zove *Platensee*. Neki drugi misle da je titula povezana sa slovenskim samostanom u Pletterju, a drugi je vezuju uz mjesto Plaški i sl. Više o tome: Niko IKIĆ, *Der Begriff „Union“ im Entstehungsprozeß*, 90-91, bilješka 66.

Otpočela je dakle nova borba Beča i Rima, sada oko titula marčanskih vladika. U svemu ovome ne smije se zaboraviti ni slučaj pogibije Zrinskog i Frankopana iste 1671. godine, u čiju je urotu navodno bio umiješan i episkop Gabrijel Mijakić, za kojega nije sigurno je li već bio vikar ili samostalni vladika.²⁸ Pavao Zorčić, kao isusovački pitomac i štićenik zagrebačkog biskupa Petretića, školovao se u Zagrebu i u hrvatskom zavodu u Bologni. Narod ga nije izravno birao, kako je bila dosadašnja praksa, jer otvoreno nije priznavao pećkog patrijarha, pa je bio etiketiran kao narodni i crkveni izdajnik zbog čega je njegovo ustoličenje 6. svibnja 1671. bilo demonstrativno spriječeno od strane nekih kaluđera iz manastira u Lepavini, Gomirju, pa i Marči. Prije toga tajno je prisegnuo 8. travnja 1671. samo pred zagrebačkim biskupom Martinom Borkovićem i trima zagrebačkim kanonicima, obećavši pokornost i vjernost papi, odbacivši podložnost pećkom patrijarhu, a priznavši svojim nadležnima ostrogonsko-kaločkog nadbiskupa i zagrebačkog biskupa uz izričito prihvatanje položaja vikara za kršćane grčkog obreda u Zagrebačkoj biskupiji.²⁹ Tadašnje *de facto* srozanje Marčanske eparhije na vikarijat Zagrebačke biskupije može se gledati i kao pozitivan korak u smislu spašavanja unije ili onoga što se tada spasiti dalo. Ipak, sve skupa nedvojbeno svjedoči o novom ozračju i kriterijima u procesu sjedinjenja, a također i novim poteškoćama iznutra za Marčansku biskupiju.

Također su se vanjske povijesno-civilne okolnosti sve više zaoštrile, o čemu svjedoči pobuna u Rovišću, budući da pridošlice ni u kojem slučaju nisu htjeli pristati biti podanicima hrvatskih staleža iako su na hrvatskoj zemlji. S vremenom su pridošlice počeli gubiti povjerenje u bečki dvor i Katoličku Crkvu. Nepovjerenje je sve više raslo također prema vlastitim vladikama, što je biskup Pavao Zorčić među prvima osobno iskusio. Smatrali su ga izdajnikom vlastitog vjerskog i etničkog identiteta. Tako su struje protivne crkvenom jedinstvu neosporno jačale. Za proces sjedinjenja počele su veće kušnje i još teža vremena.

Kako bi se dobio zaokružen kasniji povijesni razvoj, valja fragmentarno i pregledno kratko podsjetiti na to da je papa Pavao V. osnovao Marčansku eparhiju 1611. godine. Od 1671. godine eparhija je postala vikarijatom Zagrebačke biskupije, a marčanski biskup *de facto* pomoćnim biskupom. Ovakav status potrajao je stotinjak godina. Tek je papa Pio VI. bulom *Charitas illa* od 16. lipnja 1777., uz pristanak carice Marije Terezije, ponovno osnovao samostalnu Križevačku eparhiju za vjernike istočnog obreda u Hrvatskoj. Križevačka eparhija bila je prvo u sastavu nadbiskupije Ostrogon, a praktično od 1853. novoproglašene Zagrebačke nadbiskupije temeljem bule *Ubi primum placuit* iz

28 Zlatko KUDELIĆ, *Marčanska biskupija*, 293-344.

29 Usp. Zlatko KUDELIĆ, *Marčanska biskupija*, 350.

prosina 1852. Prvi novotitularni križevački vladika bio je Vasilije Božičković. Kao i svoje biskupe, tako je eparhija i svoje granice mijenjala više puta. Do Domovinskog rata obuhvaćala je cijelo područje bivše Jugoslavije. Danas su od nje nastala dva nova vikarijata, jedan u Vojvodini, a drugi u Makedoniji, koji je 2001. postao zasebni Makedonski egzohat, a papa Franjo ga je 31. svibnja 2018. uzdigao na razinu eparhije pod naslovom Uznesenja Presvete Bogorodice u Strumici – Skopje, koja broji oko petnaestak tisuća vjernika.

2.3. Habsburški privilegiji – udar na uniju – krajem 17. st.

Pitanje privilegija (povlastica) iz državno-pravnog vida zavređuje posebnu pozornost. Ovi su privilegiji dokaz kompliciranih životnih prilika, ali također i podlih političkih i međucrkvenih odnosa.

Pojam *privilegij* razni autori različito tumače. Neki doista preširoko i nepouzdan. Neki privilegiji nisu imali nikakva dodira s našim prostorom i vremenom, zbog čega ih ne navodimo. Stoga se u povezanosti s našom temom osvrćemo samo na najznačajnije.

Car Ferdinand II. je 5. listopada 1630. u Regensburgu izdao *Statuta Valachorum*. Već spominjane razmirice hrvatskih velikaša i pridošlica u hrvatske zemlje imale su negativne posljedice u procesu sjedinjenja. Po nesreći, određenu ulogu u ovom procesu na samom kraju 16. i početku 17. st. igra i tadašnji zagrebački biskup Nikola Selnički (1598. – 1602.). Bez obzira na opravdanost zahtjeva uklapanja pridošlica pod vlastitu jurisdikciju i raznorazna moguća tumačenja ovakvih činjenica, takvo je stanje sigurno širilo negativnu klimu nepovjerenja za proces sjedinjenja. Stanje napetosti i nezadovoljstva nastavilo se i doseglo svoj vrhunac početkom tridesetih godina 17. st. Glavni problem bio je opet *sveti novac* od poreza. Hrvatski su staleži zahtijevali da im se plaća isto onoliki porez kao i habsburškim generalima. Prebjezi to nisu prihvaćali i pošli su u Beč tražiti zaštitu. Tamo je na brzu ruku napravljen neki koncept koji je car Ferdinand II. potpisao 5. listopada 1630. kao privilegij i predao predstavniku pridošlica Maksimu Predojeviću. U samim privilegijima unija se izravno ne spominje. U njima uopće nije bilo govora o vjerskoj slobodi, tvrdi Radonjić.³⁰ Bez obzira na ovu činjenicu, valja istaknuti da se ovim privilegijima iz 1630. godine stvaralo nezdravo ozračje i hladna klima za rast novoformirane crkvene jedinice koja je, poput mlade sadnice, u prvih dvadesetak godina svoga postojanja bila izložena silnim vjetrovima raznih interesa i koja je bila zamrzavana snijegom i ledom hladnih odnosa. Za svaki je rast pak potrebna toplina i sunce.

30 Više o *Statuta Valachorum* usp. Dušan KAŠIĆ, *Srbi i pravoslavlje*, 42-45 i Jovan RADONIĆ, *Rimska kurija*, 69.

Tzv. *Veliki srpski privilegiji* vezani su uz veliku seobu s juga Srbije na čelu s patrijarhom Arsenijem III. Crnovijevićem (Čarnojevićem) 1690. godine.³¹ Na bijeg su ih natjerale osmanlijske čete Mustafe Köprilüa u snažnom protuudaru, budući da su monarhijske trupe, osokoljene pobjedom pred Bečom 1683., bile doprle na jug čak do Skopja i Prizrena. Bečki car već je od prije gajio potajne planove o priključenju Balkana svojoj kruni, pri čemu bi mu od velike koristi bio ugled srpskog patrijarha. Gledano iz tog vida, bečki dvor požurio se osigurati u samo nekoliko godina pet velikih privilegija novopridošlim Srbima u Monarhiju krajem 17. st. Prvo ih je sam car Leopold I. pismom od 6. travnja 1690. god. (*Litterae invivatoriae*) pozivao na borbu protiv Osmanlija. U pismu nije sasvim jasno je li ih car pozivao da *ostave svoja ognjišta* i prijeđu na teritorij Monarhije ili da se dolje u Srbiji, *ostavivši svoja ognjišta*, bore protiv Osmanlija!? U svakom slučaju, car im obećava slobodu izbora njihova vođe, crkvenu slobodu i nove privilegije.³² Nakon posebnih dogovora episkopa s patrijarhom u Beč je kao izaslanik poslan episkop Izaija Đaković, koji caru donosi zaključke episkopa i osobno pismo patrijarha, u kome patrijarh Arsenije cara Leopolda I. naziva *srpskim carem* i moli da može slobodno upravljati vjernicima *grčkoga obreda na području Monarhije*. Za bolje povijesno razumijevanje valja naglasiti da su se prije toga izjalovila njegova očekivanja velike pomoći iz Rusije. Počasćeni je car 21. kolovoza iste godine brzo potpisao zahtijevanu jurisdikciju patrijarhu, koja obuhvaća i 80-godišnju *staricu* dijecezu Marču i kasnije novoosnovanu sjedinjenu dijecezu Hopovo na Fruškoj Gori, budući da su *grčkoga obreda*, kako stoji u dokumentu. Sadržaj ovog privilegija bit će ponovo potpisan 1706. i 1713. godine. Bio je to novi veliki podmukli udar na sjedinjene kršćane u Hrvatskoj. Patrijarh Arsenije uspio je nadmudriti bečkoga cara i žednoga ga prevesti preko vode. Nastao je pravni kaos odobren od samoga cara. Sada su protivnici unije dobili snažan vjetar u leđa i velika krila. Pobornici sjedinjenja ipak se nisu predali. I oni su, uz veliku pomoć primasa Ugarske hrvatskih korijena kardinala Leopolda Karla Kolonića (1631. – 1707.), ishodili svoje privilegije 16. veljače 1699., u kojima se ističe da sjedinjeni vjernici i

31 Prezime i podrijetlo patrijarha nije sigurno. Prema Milakoviću, Arsenije dolazi iz Bajca kod Cetinja u Crnoj Gori. Iako genetski ne pripada poznatoj dinastiji Crnojevića, autor iznosi tezu da je to prezime Arsenije prisvojio i prvi se put tako potpisao 1689. godine, kako bi imao veću popularnost i autoritet. Usp. Dimitrije MILAKOVIĆ, *Historija Crne Gore*, Zadar, 1856., 105. Prema Ilarionu Ruravcu, Arsenije je iz plemena Paštrojevića. Za patrijarha je ustoličen uz pomoć Osmana još za živu patrijarha Maksima. Kako svjedoči Šimrak, Arsenije nije bio naklonjen katolicima ni prije poznate seobe. Svoju tezu autor dokazuje arhivskim dokazom prema kojemu se skopski biskup Petar Bogdani tužio Propagandi u Rim da Arsenije tjera katolike u žetvu na svoje njive, da mu katolički svećenici plaćaju poreze, da uz osmansku pomoć zatvara katoličke crkve i sl. Usp. Janko ŠIMRAK, *Arsenije Crnojević i Unija*, Zagreb, 1935., 18-19.

32 Usp. Jovan RADONIĆ – Mita KOSTIĆ, *Srpske privilegije od 1690 - 1792*, Beograd, 1953., 89.

njihovi svećenici uživaju ista prava u Monarhiji kao i katolici.³³ Ali Križevačka biskupija nastavila je svoju agoniju preživljavanja i opstanka.

U vrijeme velike seobe Srba u Monarhiju i njihovih velikih privilegija na stolici je križevačkih vladika bio Izaija Popović (1689. – 1699.). Narod ga je zvao *krotki*, a na suprotnoj je strani imao častohlepna i prepotentna patrijarha Arsenija III. Koristeći carske privilegije, koje Izaiji nisu išle na ruku, patrijarh Arsenije zavijeno je i diplomatski postupao. Tako je patrijarh 2. siječnja 1693. god. pisao iz Lepavine zagrebačkom biskupu Aleksandru Ignaciju Mikuliću kako očekuje da ga marčanski vladika prizna kao svoga nadbiskupa (*me agnoscat etiam pro suo Archiepiscopo*), a da istovremeno može biti sluga zagrebačkom biskupu. Očito je patrijarh u nečemu nekanonski djelovao budući da je kardinal Kolonić, kao primas Ugarske, 15. travnja 1693. godine pisanim putem reagirao kod biskupa Mikulića.³⁴

Sažeto se može reći da je neosporno tadašnji patrijarhov boravak u Lepavini bio agitatorski obojen protiv sjedinjenja. Kao figura s carskim povlasticama imao je ogroman ugled kod habsburških generala i obična puka. U kontaktu s narodom, i posebno s nekim kaluđerima protivnicima jedinstva, otvoreno je agitirao protiv sjedinjenja, a to je vješto prikrivao pred zagrebačkim biskupom Mikulićem i ugarskim primasom kardinalom Kolonićem. U nastojanju da uspostavi i proširi svoju jurisdikciju izravno je rušio temelje Marčanske eparhije.

Zaključno za povijesni pogled može se reći da je Križevačka eparhija imala svoj križni put od svoga nastajanja. Otpora je tom sjedinjenju bilo iznutra i izvana. Zajedno s citiranim vladikom Gabrijelom s početka ovoga članka, želimo istaknuti da je povijest ove eparhije zapravo povijest njezinih vladika. Usudujemo se reći da njih nije bilo, ne bi bilo ni Križevačke biskupije. Oni su likovi isposnika, patnika i mučenika za slavu Božju, jedinstvo Crkve i spas duša. Oni su pokretači velikih djela i marljivi radnici na njivi Gospodnjoj. Marčanske (križevačke) vladike sveto su djelo jedinstva brižljivo čuvali i predavali budućim pokoljenjima u duhu Kristova naloga: *Da svi budu jedno* (Iv 17, 21).³⁵

Eklezijalno razumijevanje jedinstva u 17. st. na primjeru Križevačke eparhije

Smatramo da se utemeljeno može zaključiti kako je na mukotrpnom primjeru nastajanja i preživljavanja biskupije otpora sjedinjenju u Hrvatskoj bilo sa svih strana, kako od onih koji nisu razumjeli što je unija u svojoj dubini i širini, tako i od onih koji su je razumjeli kao metu svojih napada. Nova crkvena

33 Usp. Niko IKIĆ, *Der Begriff „Union“ im Entstehungsprozeß*, 275-276.

34 Usp. Dušan KAŠIĆ, *Otpor Marčanskoj uniji. Lepavinsko-severinska eparhija*, Arandelovac, 1986., 17-25.

35 Usp. *Jubilarni šematizam Križevačke eparhije*, 27.

biskupija bila je napadana također od strane Pečke patrijaršije kako na početku, tako i sredinom i osobito na kraju 17. stoljeća. Pri tome valja snažno naglasiti da otpor sjedinjenju u Hrvatskoj nije imao uvijek isti intenzitet, ni isti motiv kao ni iste kriterije, što se čini vrlo bitnim. Na početku otpor je bio najmanji, o čemu svjedoči veće eklezijalno razumijevanje. Na kraju otpor je bio najjači, o čemu svjedoči veće nepovjerenje i crkveno udaljavanje. Ako svoju tvrdnju povežemo uz ona tri opisana razdoblja na početku, u sredini i na kraju 17. st., onda se može reći da je skala otpora išla od manjeg intenziteta prema većem otporu, a skala povjerenja spuštala se od nekakvog razumijevanja do nikakvog podržavanja.

Na samome početku procesa sjedinjenja, kako u Beču, Rimu i Zagrebu tako i u Peći, stavovi i reakcije nisu bili sasvim jasni. Iz katoličke perspektive, na samom je terenu prešutno prevladavalo eklezijalno poimanje jedinstva na načelima Firentinskog, a manje na pravnim smjernicama Tridentskoga sabora, koje još nisu svugdje bile dovoljno snažno zaživjele. U tom se duhu prešutno doista vrednovalo, uvažavalo ili toleriralo čak i ređenje u drugoj Crkvi, a Simeonovo vjerojatno ređenje *sub conditione* u Rimu valja pripisati posebno nejasnim okolnostima. Zaokruženo za početak procesa sjedinjenja može se reći da je eklezijalna svijest jedinstva Crkve bila veća, da je bilo manje formalno-pravnih zahtjeva i, sukladno tome, da je bilo manje otpora.

Pedesetak godina kasnije tridentska načela jako su osnažila, eklezijalna je svijest crkvenoga jedinstva blijedjela, a nesuglasice su bivale sve veće te je, sukladno tome, otpor postajao sve žešći. O tome očito svjedoče napeti odnosi npr. između biskupa Vinkovića i Predojevića, te između biskupa Petretića i Mijakića, a odavno pripremani i željeni cilj ostvaren je s biskupom Pavlom Zorčićem koji je postao stvarni vikar zagrebačkog biskupa.

Ipak, tek pri samome kraju 17. stoljeća može se govoriti o stvarnom eklezijalnom *de facto* raskolu na terenu, bez obzira na poznate događaje iz davne 1054. godine. Dvije Crkve na općoj razini više nisu osjećale ni priznavale skoro ništa zajedničkim i povezujućim. Čak ni sakramente se nije priznavalo, a time ni sržnu crkvenost. Prilično se iz vida izgubio eklezijalni temelj jedinstva, a u prvi je plan sve više izbijao pravno-strukturalni pogled te je dolazilo do otvorenih sukoba i suprotstavljanja. Umjesto kooperacija na djelu su bile konfrontacije, a u borbi protiv drugih nisu se birala sredstva do cilja. Otpor sjedinjenju doživio je vrhunac svoje žestine, što dokazuju iskustva vladike Izaije Popovića, Gabrijela Turčinovića i dr. koji nisu ovdje obrađivani.

Umjesto zaključka

Zaokružujući ovu temu vidjeli smo da novi cvijet crkvenog sjedinjenja Marčanske biskupije nitko nije bezinteresno i s ljubavlju zalijevao i njegovao. Dok su ga rijetki potpomagali, drugi su ga iz svojih interesa gazili, kresali i potkopavali. Car i generali u prebjezima su gledali prvenstveno dobre graničare i borbene ratnike, a manje istočne vjernike i njihove duhovne potrebe. U tom su duhu oni proces crkvenog sjedinjenja shvaćali kao političko sredstvo do svoga državničkoga cilja i boljeg socijalnog statusa. Ipak izgleda da su ih austrijski generali najviše štitili, ali tako nepravedno da su izazvali na njih još jači bijes hrvatskoga plemstva i dijela latinske Crkve. Sjedinjeni nisu imali uvijek puno razumijevanja ni iz Rima, jer su postali žrtvom odmjeravanja snage u biskupskim imenovanjima s carskim Bečom. Cvijet sjedinjenja preživljavao je povijesne nedaće kako iznutra tako i izvana, a ponovno ih preživljava također i danas. Upravo u stalnoj borbi oko preživljavanja njegova je prava snaga i poruka. Cvijet nije narastao velik, ali on širi i svjedoči svoj pozitivan miris jedinstva na našim prostorima. Prijetila je velika opasnost da cvijet kršćanskoga jedinstva potpuno usahne. Očito to nije bilo djelo ni bečkih generala ni hrvatskih staleža nego Božje djelo u Božjem vrtu, koji je zasadio sam Krist, a onda ga s jedne strane nisu mogli iskorijeniti ni pretjerani uniformisti ni s druge strane pretjerani autonomisti, ni povijesne i političke nepravilike.

Na samome kraju valja istaknuti da je put jedinstva uvijek bio trnovit i uvijek je bio praćen političkim i taktičkim interesima te uvjetovan eklezijskim poimanjem jedinstva i ekumenskom klimom među Crkvama. Na drugoj je strani još važnije naglasiti da jedinstvo Crkve u svojoj biti nije politika ni polemika, nije retorika ni taktika, nije oportunizam ni fanatizam, nije čisti ljudski dogovor ili pravna nagodba, nego je Kristov zahtjev i nalog, znak jednoga Krista u jednoj njegovoj Crkvi, koja je jedna, sveta, apostolska i katolička (opća). Opća povijest svjedoči o tome da su kršćani na putu prema jedinstvu zapravo uvijek na križnome putu. To je iskustvo i Križevačko-marčanske biskupije. Jedinstvo je uvijek imalo svoje pobornike i svoje protivnike. Protivnici su jedinstveni u tome da ne bude jedinstva. Pobornici su jedinstveni u tome da ga svjedoče i za njega mole. Križevačka eparhija 400 godina nosi križ jedinstva na hrvatskoj zemlji na svome životnom križnom putu. Ona ga je nosila svjedočki i mučenički tijekom 400 godina. Neka i dalje čvrsto stoji na braniku svetoga jedinstva Kristove Crkve i neka ga živo svjedoči za buduća pokoljenja i velika slavlja. Ona na to, kao i svi drugi sjedinjeni, ima pravo koliko god to netko osporavao.

HISTORICAL AND ECCLESIASTICAL VIEW ON THE UNION IN CROATIA IN 1611 – INCREASING DIFFICULTIES, DIMINISHING CHURCH CONFIDENCE

Abstract

In 2011, the Eparchy of Križevci celebrated its 400th anniversary. Conceived in Marča near Čazma in extremely complex historical and ecclesiastical circumstances, the Eparchy has painstakingly lived out her birth and childhood, exposed to strong winds of challenge and denial, both from the outside and from the inside. The first part of this article briefly outlines the difficulties faced during its establishment at the beginning of the 17th century, the growth in the mid-17th century and the survival at the end of the 17th century. On this basis, the second part of the article shows a broader ecclesial consciousness of unity based on Florentine criteria at the beginning of the 17th century and a narrower one based on the Tridentine legal and ecclesiastical norms at the end of the 17th century.

Keywords: Eparchy of Križevci (Marča), Unity of the Church, Privileges, Awareness and Understanding of Unity in the 17th century.